

לאברהם

ויקראו לפניו אברהם (בראשית מא, ט) - ז"ה יוסף שהיה אב בחמשה (ר"ט)

מתורתו ומשנתו של
שר התורה הגאון הקדוש
רבי יוסף ענגיל זצ"ל

פרשת וירא תשפ"ג • שנה ב' - גליון צ"ח • מכון "אוהבי תורה" להוצאת ספרי רבינו זי"ע

תפארת יוסף

פנינים על פרשת השבוע

בית האוצר
מערכת אביל קב

ויאמרו אליו איה שרה אשתך (יח, ט).

שרה קיבלה שפע הנבואה בעצמה ולא ע"י אברהם ועל כן הוצרכו המלאכים לשגר לה כוס של ברכה בגמרא בבא מציעא (פז, א), כדי לשגר לה כוס של ברכה. וצריך עיון קצת, מהא דאיתא בברכות (נא, א), עולא איקלע לבי רב נחמן כו', יהב ליה כסא דברכתא לרב נחמן. אמר ליה, רב נחמן לישדר מר כסא דברכתא לילתא, אמר ליה, הכי אמר רבי יוחנן אין פרי בטנה של אשה מתברך אלא מופרי בטנו של איש, שנאמר (דברים ז, יג) 'וברך פרי בטנך', פרי בטנה לא נאמר, אלא 'פרי בטנך', עיין שם.

ונראה, לפי מה שכתבתי בלקח טוב (פ"ז ה"א), לא מצינו שדיבר דכוס של ברכה משפיע גם השפעה רוחנית, וגם בזה האשה מתברכת מן האיש, והכל נכלל בכלל אין פרי בטנה כו', הן השפעה גשמית וחומרית, והן השפעה רוחנית וצורית, עיין שם היטב". אם כן בענין ההשפעה הרוחנית לא היה שייך זה בשרה, שהרי אברהם היה טפל לשרה בבניאות, וכמבואר במדרש (שמו"ר א, א), ואם כן בהכרח שקיבלה שפע הנבואה בעצמה לא באמצעות אברהם, ועל כן שפיר הוצרכו לשגר לה כוס של ברכה, ודו"ק.

ועיין ירושלמי סוטה (פ"ז ה"א), לא מצינו שדיבר המקום עם אשה אלא עם שרה בלבד, והכתוב (להלן ג, טז) 'אל האשה אמר הרבה ארבה עצבונך וגו', אמר רבי יעקב דכפר חנין, על ידי תורגמן. ויש לומר גם כן, שהכוונה אדם הראשון שהוא היה התורגמן, והכוונה שגם הוה קיבלה שפע מאמר הנבואה באמצעות אדם, מה שאין כן שרה שקיבלה מאמרו יתברך בעצמה, לא על ידי אמצעי, ואין להאריך.

בית האוצר
מערכת אביל קב

ויאמר וגו' וידברנה אך הפעם אולי ימצאון שם עשרה (יח, לב).

ביאורים והוכחות שאין 'אחד' נחשב חסרון בספר אתון דאורייתא (ככלל כב פסיקא יג) דייקתי, דאחד אין

נחשב חסרון, מהא דפריה ורביה נחשב בקידושין (לד): למצות עשה שלא הזמן גרמא. ואמאי, הא אין נוהגת ביום הכיפורים, לדיעות הסוברים דחמשה עינים דאורייתא (ר"ן יזמא עג: ד"ה יום; שאלתות שאלתא קסז), ועל כרחק דכיון דנוהג כל השנה מלבד יום אחד לא חשיב חסרון, וחשיב שפיר מצוה הנוהגת כל השנה.

וענין דאחד לא נחשב לחסרון, יש לומר, דהוא מפאת חשבון הכולל, אשר לבעלי הרמז, דהתכללות הפרטיים נחשב גם כן לדבר אחד. ועיין תוספות יום טוב שבת (פ"ז מ"ב ד"ה אבות) על המשנה דאבות מלאכות ארבעים חסר אחת, דהקשה מדוע לא תני שלשים ותשע, ותירץ דאגב הך דמכות (כב) דתני מכות ארבעים חסר אחת תני הכי, והתם אקרא קאי 'במספר, ארבעים יכנו' (דברים כה, ב-ג), והכי קאמר דמכין אותו ארבעים הכתובים בתורה חסר אחת, עיין שם. ואין תירוץ זה מספיק, דבזבחים (קיה): איתא גם כן, תנו רבנן, ימי אהל מועד שבמדבר ארבעים שנה חסר אחת?.

אמנם, לפי הנ"ל דאחד אין חשיב חסרון, מפאת דהתכללות הפרטיים חשיב גם כן אחד, על כן שפיר ל"ט בהחשבם יחד בכלליות נחשבים מספר ארבעים, אלא שכשאתה בא לספור הפרטיים אחד אחד, אין שם רק ל"ט, ולכן מקרי זה ארבעים בכלל, חסר אחת בחשבון הפרטיים, ודו"ק.

ואולי, יש בזה רמז ל"ט מכות, מדלא כתיב 'ארבעים יכנו' רק 'במספר, ארבעים יכנו', ועל כרחק גם ל"ט מכות חשיבי מספר ארבעים, מפאת חשבון הכולל, אלא דבפועל הם רק ל"ט, ואם היה הכוונה לארבעים ממש הוי ליה למיכתב ארבעים יכנו, מה שאין כן עתה דכתיב רק מספר ארבעים, על כרחק מספר ארבעים יש גם בל"ט, דרק ארבעים ממש הוא דלא הוי, מה שאין כן מספר ארבעים הם גם ל"ט, דנחשבים מספר וחשבון ארבעים מפאת הוספת חשבון הכולל וכנ"ל, ודו"ק היטב.

והנה מצאתי ראיתי עוד בספר אור החיים (כאן) שכתב, וז"ל: ואומר תיבת אך, מיעט שלא יחזור להתפלל אולי יחסר אחד מהעשרה, כמו ששאל (פסוק כח) אולי יחסרון החמשים חמשה, או לצד שאחד לא יעכב (פירושו, שיש

הוי אמינא שיחור ויתפלל עוד על אחד מפאת אחד לא יעכב), כמו שמצינו שאמר ד' ארבעים יכנו (דברים כה, ג), ואתו רבנן ובצרי חדא (מכות כב), עכ"ל ז"ל.

הנה נא, מפורש בדבריו ז"ל הרעיון שלנו, דאחד אין נחשב חסרון, וכמו שכתב ז"ל שאחד לא יעכב, ועל כן אחרי הועילו על עשרה, יש סברא שיספיקו גם תשעה מפאת דאחד אינו חסרון, והנה הביא ז"ל ראייה לזה, מהא דכתיב ארבעים יכנו ואתו רבנן ובצרי חדא, והכוונה דגם כשנלקה ל"ט חשיב מספר ארבעים, מפאת דאחד אין נחשב חסרון, ותהלה לקל יתברך שכיננו לדעתו הגדולה ז"ל בגוף הרעיון וגם בהבאת הראיה הזאת, וכמו שהבאנו לעיל הך דארבעים יכנו, והוספנו בזה הטעמה דמפאת חשבון הכולל הוא דנשלם האחד, ושטמעם זה אין אחד נחשב חסרון, והיינו דכתיב במספר ארבעים יכנו ולא כתיב ארבעים יכנו, דל"ט חשיבי רק מספר ארבעים, מפאת היות חשבון הכולל משלים המספר, אבל ארבעים ממש לא הוי, וכמו שכתבנו למעלה.

גליוני הש"ס
יבמות סב, קידושין סח.

ויאמר אברהם אל נעריו שבו לכם פה עם החמור (כב, ז).

עם החמור - עם הדומה לחמור
אופן הדרשה - ועל מי נדרש

איתא בקידושין (סח), דשפחה כנענית לא תפסי בה קידושין, דאמר קרא 'שבו לכם פה עם החמור' - עם הדומה לחמור. אף על גב דכתיב 'עם' החמור, מכל מקום מידידיש 'דומה' לחמור, כי הך דקידושין (עו): 'עמך' (במדבר יא, טז) בדומין לך?.

ועיין ספרא בהר (פרשתא ו ברייתא ג) 'מהם תקנו עבד ואמה' (ויקרא כה, מד), מה אמה אין לה קידושין אף עבד אין לו קידושין. ודברי הספרא צריכים הבנה, דלפי הלימוד דקידושין הרי יש לימוד בין אשפחה ובין אעבד, ואדרבה קרא קאי טפי אעבד, וכדכתיב 'ויאמר אברהם אל 'נערי' שבו לכם וגו'.

אחד ונוסף על המספר הכללי, כמקובל אצל מחשבי גימטריאות. ראה **בני יששכר** חודש סיון מאמר ב אות יג: "שכן הוא רגילות המקובלים בחושבם גימטריאות, כאשר נחסר אחת מהחשבון מוסיפין הכולל, והוא נרמז בתורה בדברי יעקב (בראשית מח, ה) 'אפרים ומנשה כראובן ושמעון יהיו לי, ראובן שמעון' (גימטריא אפרים מנשה) הוסיף הכולל...". וראה עוד **תפארת יוסף** בפרשתנו עמוד רכז הערה מ.

ג) המשך לשונו: "ובכתיבי אגדה שלי כתבתי, דהכשר והכנת המצוה חשיב כמצוה, ועל כן גם שנה ראשונה שעשו המשכן נחשב כאילו היה משכן וקרבנות, אלא שבפועל לא היה, ולכן מיקרי ארבעים חסר אחת, ודו"ק".

ד) שהסנהדרין צריכים להיות מיוחסין כמו משה רבינו.

שכתב, וז"ל: אמר החבר, הרפה לי מעט עד שאבאר לך גדולת העם (עם בני ישראל), ודי לעד שהשם בחרם לעם ולאומה מבין אומות העולם, וחל הענין האלקי" על המונם עד שהגיעו כולם אל מעלת הדיבור, ועבר הענין אל נשיהם, והיה מהן נביאות כו' עכ"ל. הנה לא אמר שחל הענין גם על נשיהם, כי אם שעבר הענין אל נשיהם, היינו שהענין האלקי אשר חל על עם בני ישראל (עד שהגיעו למעלת הנבואה) עבר גם מאנשים אל הנשים והיה מהן נביאות כו', והרי זה כדברינו, שגם שפע רוחנית הנשפעת מלמעלה רק לאנשים היא נשפעת, וממה היא שעוברת והולכת הלאה לנשים". (ומשך רבינו שם: "לדווש בזה טעמא דקרא דרך אגדה, מה שפסרה התורה נשים ממצות עשה שהזמן גרמא, וחיבתם במצות עשה שהזמן גרמא, וגם מדוע חילקה רק בעשין בין זמן גרמא לבין שלא הזמן גרמא, ולא חילקה גם בלאוין", עיין שם).

ב) הכוונה שה'כולל' של כל המספר יחד, נחשב גם הוא למספר

לאחר שהביא גמרא דברכות הנוכח, כתב רבינו שם: "מוכח מזה, דכל השפעות היודות משמים מטה אל בני ישראל, הן השפעות גשמיות וחומריות והן השפעות רוחניות וצוריות, הנה תושפע ותגיע השפע בעצם וראשונה אל האנשים מבני ישראל, ומן האנשים הוא שעתבור והשפע ותלך הלאה גם לנשים, שהרי הברכה שהזכרה בגמרא שהאשה מתברכת רק מן האיש, ועבור זה לא הוצרך לשלוח כוס הברכה לילתא, והיה די מה שנתנו לרב נחמן. הנה תיבת וענין 'ברכה', הלא הוא כולל כל מיני הופעה ושפע הן גשמיות והן רוחניות וכמוכונ, ואם כן מבואר שבכולם נוהג המנהג הזה, שהשפע באה רק לאנשים וממה היא הולכת הלאה גם לנשים.

ומצאתי און לי עוד אל הדבר הזה, **מלשון קדוש אחד מדבר אשר רוח ד' דובר בו**, הוא ניהו בעל ספר הכוזרי (מאמר ראשון סימן צד)

במה קידש אברהם אבינו ע"ה את שרה והמסתעף לקידושי האבות והאמהות

~ מתוך: בית האוצר מערכת א כלל א ~

הקידושין בכסף או בשטר, ומן הכתובים (בראשית כד, נג) נראה שהיו קידושי כסף. ואולם אתוספות כתובות הנ"ל קשה גם כן, דהא אין שליחות לבן נח (בבא מציעא עא:), ואפילו לדעת האומר (ש"ת משאת בנימין סימן צו ד"ה הנ"ל) דבן נח לבן נח יש שליחות, או שנאמר דהאבות יצאו מכלל בני נח, עם כל זה תיקשי שהרי אליעזר עבד היה, ועבד אינו נעשה שליח לקדש, לפי שאינו בתורת קידושין, עיין גיטין (כג).

יעקב קידש בכסף ויוסף קידש בשטר

ועיין עוד **חידושי אגדות** למהרש"א סנהדרין (יט: ד"ה מלוה), דיעקב קידש את רחל בהנאת מחילת מלוה, דהיא קידושי כסף, עיין שם היטב. וברש"י על התורה פרשת ויחי (מח, ט ד"ה בזה), על הכתוב 'ויאמר יוסף אל אביו, בני הם אשר נתן לי אלקים בזה' - הראה לו שטר אירוסין ושטר כתובה. וצריך עיון קצת, מדוע קידש בשטר ולא בכסף - דהוא הקידושין של רוב ישראל, כמבואר ביבמות (לא:): הכא רובא בכסף, עיין שם, ובאתי רק להעיר.

ראיה לנוסחתנו - לימוד קידושי ביאה אינו מקודם מתן תורה

והנה דנתי כל זה לפי נוסחת הילקוט הנ"ל, אבל באמת נראה עיקר נוסחת דידן וכפירוש רש"י הנ"ל (קידושין ט: ד"ה אמר), דהלימוד - מקרא ד'כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל' (דברים כב, כב), שכן הך מימרא דרבי אבהו אמר רבי יוחנן דקידושין הנ"ל, איתא גם בירושלמי קידושין (פ"א הא), ושם מפורש הלימוד מקרא ד'כי ימצא וגו' הנ"ל, וז"ל הירושלמי: ביאה בלא כסף, מניין (שקונה באשה), רב אבהו בשם רבי יוחנן, כתיב 'כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל', הגע עצמך, אפילו לא קנייה אלא בביאה אמרה תורה הבא אחריו בחנק, עכ"ל הירושלמי.

ושוב נזכרתי **שהמהרש"א** בקידושין שם (ד"ה בפרש"י) הביא נוסחת הילקוט הנ"ל, וכתב שכל הנוסחאות הישנות כן הם, עיין שם היטב מה שכתב שם בזה. ומהתימה שלא העיר ז"ל, שבירושלמי מפורש כנוסחת רש"י.

לימוד מ'והיא בעולת בעל' שנאמר בשרה

ודע, דמהאי קרא ד'והיא בעולת בעל', יליף גם כן בש"ס כתובות (אג), דין דעולה עמו ואינה יורדת עמו, עיין שם דיליף ליה מ'והיא בעולת בעל' - בעלייתו של בעל ולא בירידתו של בעל. וקשה גם כן, הא אין למידן מקודם מתן תורה, ובאתי רק להעיר.

קידושי האב לבתו בנן נח

ומה שדנתי לעיל אם יש כח לבן נח לקדש את בתו, נזכרתי ש"ס סוטה (י), אמר לה (יהודה לתמור), שמא קיבל בך אביך קידושין, אמרה לו יתומה אני, עיין שם ברש"י (ד"ה יתומה). ועיין עוד בבראשית רבה (ס, יב) על הכתוב (בראשית כד, נג) 'ויאמרו נקרא לנערה ונשאלה את פיה', ומבואר שצ"ל משאינן את היתומה אלא על פיה. ומבואר גם כן דרק ביתומה הוא דבעינן דעתה, ואי אפשר לאחיה ולאמה להשיאה שלא מדעתה, מה שאין כן אילו אביה קיים, שפיר יכול להשיאה גם שלא מדעתה [ועיין רש"י על התורה (שס), הביא בראשית רבה הנ"ל בשינוי לשון קצת].

(ז) עיין **חוקני** כאן שכתב: "דהללו לשם קידושין נתן, והראשונים לשם מתנה ושידוכים, דמסבלי והדר מקדשי (קידושין כ), עיין שם.

(ח) **ובש"י** ח"מ סימן רמג ס"ק ה פסק כוותיה, אמנם עיין **בית שמואל** אה"ע סימן ה ס"ק יט; **קצות החושן** סימן קפח ס"ק א.

(ט) שהייתי קטנה במיתת אבי, והשיאוני אמי ואחי, ואין נישואי ער ואונן נשואין כלום לאסור עלי משום כלתו, שאין זכות לאם ולאחים להשיא קטנה, אלא האב זוכה בה כדכתיב (דברים כב, טו) 'את בתי נתתי לאיש הזוה'...

(י) שכן כתב: מכאן שאין משיאין את 'האשה' אלא מדעתה. וממה שהעתיק רש"י בשינוי הלשון, שאין משיאין את 'האשה', מוכח דגם אילו אביה קיים בעינן דעתה, ודלא כדמוכח מדברי המדרש.

דינו דין ישראל. אלא שישאל בזמן ההוא היה להם רק מצוה אחת מצוות מילה, ומיעקב ניתוסף עוד גיד הנשה, וזה רק לענין מצות, אבל עצם האדם ישראל היה כמו עכשיו, וזהו ענין הגירות שנשתנה מבן נח לישראל, עיין שם (באות הנ"ל).

ולפי זה יש לומר, דגם הגרים שגיירו האבות, היה נוהג אצלם דין אירוסין וקידושין כמו בישראל, דכמו שהיה נוהג זה באבות, וכדמוכח לגירסת הילקוט הנ"ל דילפינן קידושי ביאה משרה וכנ"ל, הוא הדין דהיה נוהג זה בגרים שנקהלו אליהם, וכמו עתה דגר המתגיר נעשה דינו דין ישראל לכל הדברים, וכמובן.

ואולם, מה שהקשינו אנוסחת הילקוט הנ"ל, מהא דאין למידן קודם מתן תורה, זה קשה שפיר אפילו אי נימא דיצאו האבות מכלל בני נח, דגם לפי סברא זאת נמי הא אין למידן מקודם מתן תורה, אפילו מאברהם ואילך שכבר יצאו מכלל בני נח, וכדמוכח מירושלמי מועד קטן (פ"ג ה"ה).

איך קידש אברהם בביאה שאסור מדרבנן ומסברא

ויש להקשות עוד לנוסחת הילקוט הנ"ל, דילפינן קידושי ביאה מ'והיא בעולת בעל' דכתיב בשרה, ואם כן מוכח דאברהם קידש את שרה בביאה, וקשה, דהא רב מנגיד אמאן דמקדש בביאה (קידושין יב:), והרי קיים אברהם כל התורה עד שלא ניתנה, ואפילו מילי דרבנן (וימא כח:), וגם קשה מסברא לומר שקידש בביאה, כיון שזה נגד הצניעות. וצריך לומר, דהיה לאבות קידושי ביאה לבד, ולא קידושי כסף ושטר, ועל כן שפיר קידש בביאה כיון שלא היה שם קידושין אחרים, והוא הדין דלפני הביאה קידש באמת בכסף או בשטר בתורת קיום תורה עד שלא ניתנה.

מה היה גדר קידושי כסף קודם שנתנה

ויש לספק, אי שייך בזה קיום תורה עד שלא ניתנה, כיון שעיקר הכסף ושטר הוא רק מה שהם קידושין וקנין, והרי אז לא היו קידושין וקנין, ועל כן ממילא אינם כלום. ולא דמי ליבמה, דגם כן לית לה כסף ושטר (בימות נד), ואף על פי כן מצוות יבמה - מקדש ואחר כך בועל, וכמבואר ביבמות (נג), דשם הכסף והשטר הם על כל פנים קנין דרבנן דתיקנו מאמר ביבמה, מה שאין כן באברהם, דלא היה אל הכסף ושטר פעולה של כלום אז, אם כן שוב יש לומר, דלא שייך להקדימו אל הביאה, דהוי רק כשידוכין בעלמא, דהוצרכו להיות בלאו הכי משום איסור מקדש בלא שידוכי (קידושין שם).

אליעזר קידש בשליחות ולכן היו בכסף ושטר

ועיין תוספות כתובות (א: ד"ה שנאמר) דמוכח, דאליעזר קידש את רבקה בשליחות יצחק, ואם כן ההכרח דהוי

ויבא אלקים אל אבימלך וגו' הנה מת על האשה אשר לקחת והוא בעלת בעל

עיין קידושין (ט:), ובביאה מנא לן, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן, דאמר קרא בעולת בעל, מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה. ופירש רש"י (ד"ה אמר קרא כו') דהכוונה אקרא ד'כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל', דכתיב בדברים (כב, כב) ע"ש. ואולם **בילקוט** (בפרשתנו רמז פט) הביא ש"ס קידושין הנ"ל, וז"ל: תמן תנינן (קידושין כג), האשה נקנית בשלשה דרכים כו', בביאה מנא לן, אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן 'והיא בעולת בעל', מלמד שנעשה לה בעל על ידי בעילה, עכ"ל.

אם קידושי ביאה נלמדים מקודם מתן תורה

וכנראה שכך היתה גירסתו בגמרא 'והיא בעולת בעל', וקאי בהכרח אהאי קרא דשרה, ולא היתה גירסתו כמו שהוא לפנינו 'בעולת בעל', וכמובן. ואם כן, על כל פנים לפי גירסת הילקוט, הרי זה לימוד מקודם מתן תורה דאשה נקנית בביאה, וכבר הארכנו בזה **בבית האוצר** (מערכת א כלל א אותיות ד, ה, ו, יב).

ובזית רענן (בילקוט שם אות ע) כתב, וז"ל: וברש"י פירש, דיליף מקרא 'כי ימצא איש שוכב עם אשה בעולת בעל', דהכא קודם מתן תורה הוי, ואז לא הוי קידושין כלל, עכ"ל. ולא העיר ז"ל דיש כאן שינוי גירסא בין הגמרא והילקוט, דבגמרא הגירסא בעולת בעל, ואילו בילקוט הגירסא והיא בעולת בעל, ולגירסת הילקוט על כרחך הכוונה אקרא דוהיא בעולת בעל הנ"ל דכתיב בשרה, וכנ"ל.

והנה, מה שהקשה ז"ל, דאז עדיין לא היו קידושין כלל, יש לומר בפשיטות לפי הסברא דהאבות כבר יצאו באבות כמו בישראל, ונהי דלא ניתנו להם מצוותיה של תורה עדיין, עם כל זה דיני התורה ומשפטיה יש לומר שהיו מהם גם באבות, וכמו דין השחיטה שמתיר איסור אבר מן החי דהיה באבות, לפי דברי **הרא"ם** (פרשת וישב לו, ב ד"ה ובשלתן לקח - הבאתים בבית האוצר שם אות יא), ואם כן הכי נמי שפיר היה יכול להיות אצלם גם דיני קידושין, ושפיר יוכל להיות שהיתה אשה קנויה להם רק על ידי קידושין כסף שטר וביאה כמו בישראל, וכמובן.

אף בגרים שגיירו האבות נהגו דיני אירוסין וקידושין

ועיין לעיל (בית האוצר שם אות י), דדנתי בענין גירות דהיה עוד קודם מתן תורה, וכתבתי, דהוא גם כן ראייה על היות האבות כבר יצאו מכלל בני נח והיו ישראלים, וזה היה ענין הגירות גם אז, שכל מי שנתגיר ונקהל אל האבות יצא גם כן מכלל בני נח ונעשה ישראל, והיה

(א) מהא דאיתא להיפוך בירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ה, דאין למידן מקודם מתן תורה.

(ב) עיין **בית האוצר** מערכת א כלל א אות א ולהלן, ועיין ש"ת **בן פורת** ח"א סימן ד אות א עמוד י: ד"ה והנני שב.

(ג) ובדברים אלו יישב רבינו קושיית התוספות: "ואם כנים הדברים, אזי תתיישב על פי זה קושיית התוספות במא בתרא (טו) שהקשו אהא דאיתא התם, אמר רבי יוחנן חמש עבירות עבר אותו רשע (עש) באותו היום, בא על נערה מאורסה כו'. ובתוספות (ד"ה בא) וז"ל: ואם תאמר, והלא לא נצטוו בני נח על נערה מאורסה, כדאמרין בפרק ארבע מיתות (סנהדרין נה), בעולת בעל - יש להן, נכנסה לחופה ולא נבעלה - אין להן, עכ"ל.

ולפי הנ"ל יש לומר, דרבי יוחנן לטעמיה אילו, דיליף קידושי ביאה מ'והיא בעולת בעל' דכתיב בשרה וכנ"ל, ואם כן סבירא ליה דהוי קידושין באבות, ואם כן הוא הדין דהוי קידושין בגרים

זריזות בכרית מילה

חשיבות קיום מצות מילה בזריזות השכם בבוקר | סגולת קיום ברית מילה בזמנה שמלאך הברית יביא רפואה בבית התינוק | 'זריזין מקדימין' בכרית מילה אינו חיוב גמור אלא מעלה גדולה 'לאחוז בדרכי אבות' ושלא יראה כמתרשל

בידו, ראו שינוי על פניו של החולה. לאט לאט הוא החל להתאושש ולהתחזק, הוא פתח את עיניו, הרים את ראשו וביקש להביא לו מים כדי לטויל ידיו, אחר כך בירך ברכת "להכניסו", ולא עבר זמן רב והוא שב לאיתנו וחי אחר כך שנים רבות - - -".

סיים המגיד מטריסק את הסיפור המופלא, ואמר: "כאשר יצאנו מן הבית אמר לי הגרש"ק: טריסק'ער מגיד, אל תדמו בנפשכם כי הראיתי בזה אות או מופת, אלא חשבתי בנפשי הן אליהו מלאך הברית בא בכל ברית מילה לרפא את הילד. על כן אמרתי לעשות המילה בבית החולה, כדי שבדרך אגב בעת שירפא את הילד, ירפא גם את אביו החולה...".

ואף כי למדנו מדבריהם והנהגותיהם של גדולים וצדיקים, על חשיבותה וסגולתה של הזריזות בקיום מצות מילה השכם בבוקר, הרי במשנתו של רבינו הגה"ק רבי **יוסף ענגיל** ז"ע מצאנו, שדייק מדברי המאירי שאין חיוב גמור בדבר, אלא מעלה גדולה לאחוז בדרכי האבות.

וזו לשונו של המאירי (יומא כח: ד"ה כל היום כשר למילה): "ומכל מקום ראוי לזריזים להקדים בה בשחרית, **שלא יראה כמתרשל בה מצד חמלתו על הבן, ולאחוז בדרכי האבות**, שנאמר עליהם בכיוצא בה 'וישכם אברהם בבוקר', עכ"ל.

וכתב על כך רבינו (גלוני הש"ס פסחים ד. ד"ה דכתבי): "משמע מדבריו, **זריזין מקדימין אינו חיוב גמור, וענינו רק מפאת שראוי לאחוז בדרכי אבות**. ואולי טעמו משום דאין למידין מקודם מתן תורה (ירושלמי מועד קטן פ"ג ה"ה), וגם לא נאמר בתורת חיוב שצריך לעשות כן, רק הכתוב סיפר שאברהם עשה כן, ועל כן ענינו רק שראוי לאחוז בדרכי אבות ולעשות כמו שעשה אברהם. **וגם יוצא מדבריו חידושי, דבמילה יש עוד חיוב פרטי להקדים, שלא יראה כמתרשל מצד חמלתו על הבן, מה שאין כן בשאר מצוות** - דאין חיוב זה".

מלאך שבא לרפא את אברהם? אלא מסתבר, שזכותו של לוט לא היה כה גדולה, עד כדי לשלוח מלאך מיוחד להצלתו, ולפיכך חייב היה הדבר להתרחש בדרך אגב, על ידי מלאך שכבר נשלח בין כה וכה בשליחות לרפא את אברהם.

"אף אני - אמר הגרש"ק - חשבתי כך. מן הסתם הרי דנים עכשיו בשמים את אבי הילד, ואפשר שאין בידו זכויות במדה מספקת כדי לשלוח במיוחד את אליהו ולהחיש לו רפואה שלמה; לפיכך צייתתי למול חיש-מהר את הילד, שאז בודאי יבוא אליהו לברית המילה, ודרך אגב יביא כבר גם רפואה שלמה לאב החולה...".

ז בספר **אריה שאג'** (תוכנה, עמוד קפ) מספר הרה"ג ר' **אריה שכטר** זצ"ל, שהגאון רבי **אברהם חיים ברים** זצ"ל ראש ישיבת 'משכן יוסף' ביאר את הסיפור של הגרש"ק זצ"ל, "כי כוונתו הייתה **להראות כמה חביבה מצוה בשעתה, עד שבשכרה יכולים להיות ארויים לנס**. כי אין ספק שאם היו ממתנינים, עלולה הייתה הגסיסה להימשך יותר מן המתוכנן, ובסירוף שבו היו נתונים היו שוכחים מקיום מצות הברית בזמנה. מסירות נפשם לקיום המצוה, למרות המצב הקשה הייתה הזכות שעמדה להם והפכה את הקערה על פיה".

ז דלפי פשוט המרא דלפינן מזוירות דאברהם, על כרחך דלמידין מקודם מתן תורה, עיין **בית האוצר** מערכת א כלל א אות ז ד"ה ובגוף הך כו', שהאריך בענין זה.

שלמה קלוגר זצ"ל? "השיב האיש: "בודאי! מי מאנשי העיר בראדי אשר לא ידע את רבינו אשר ממזרח שמש עד מבואו גדול שמו בישראל?".

שח לו המגיד מטריסק: "האם ידעת את גודל צדקתו ורוממות קדושתו? הנה אספר לך מעשה פלא ממנו, אשר עיני ראו ולא זר!".

זגופא דעובדא הכי הוה: אנכי בדרך נחני ד' לעיר בראדי. באותו היום התקיימו בעיר שתי בריתות, אותי כיבדו בסנדקאות בברית מילה של אחד מהם, ובברית מילה השניה כיבדו את הגאון רבי שלמה זצ"ל. והנה הגרש"ק הנהיג בעיר שלא לאחר ברית מילה לאחר השעה תשע בבוקר, ועד כדי כך עמד על תקנה חשובה זו. שאם הגיעה השעה תשע והשמש לא בא להביאו אל הברית, היה הולך לבית הכנסת לבדו כדי לזרז את השמש להביא את הילד לבית הכנסת ולקיים את הברית מילה תיכף ומיד.

"לאחר שהסתיימה הברית מילה הראשונה, בה השתתפתי ושימשתי בסנדקאות, הופיע הגרש"ק לבית הכנסת, כדי לזרז את קיום הברית של הילד השני, כמנהגו. אך אז נודע לו, כי בני המשפחה מתעכבים בביתם כי צרה גדולה אחזתם. אבי הילד שוכב על ערש דוי במחלה מסוכנת, שעותיו ספורות, והנה הם ממתנינים ליציאת נשמה, ורק לאחר מכן יבואו לבית הכנסת לברית מילה של בנו הרך, ולקרוא לו בישראל בשם אביו.

כאשר שמע על כך הגרש"ק, ניגש אלי, אחז בי בידו הקדושה ואמר לי: "טריסק'ער מגיד, בואו עמי ונלך יחדיו אל בית בעל הברית". ואכן, הלכתי עמו ובבואנו אל הבית מצאנו אנשים רבים עומדים אצל מיטת החולה ונרות דולקים בידם.

מיד ציוה הגרש"ק **לכבות את הנרות ולהושיט לו את התינוק כדי להכניסו בבריתו של אברהם אינו תיכף ומיד**. הגרש"ק התיישב על הכסא, וכאשר אך הניחו את הילד על ברכיו והמוהל לקח את הסכין

מחשובי תלמידיו של הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל גאב"ד ירושלים, היה הגאון רבי **זעליג ליב בראזורמאן** זצ"ל, ראש ישיבת 'מאה שערים' ומגדולי ירושלים. אך טבעי היה, שכאשר נולד בן לרבי זעליג, כיבד את רבו המובהק, מרא דארעא קדישא, בסנדקאות.

ויהי ביום השמיני בהיות הבוקר, רבי זעליג ובני משפחתו התפללו כדרכם תפילת שחרית כותיקין, ומיד לאחר מכן אמורה הייתה להתקיים הברית מילה. התפילה הסתיימה, והנה רבי זעליג שם לב שמהרי"ל דיסקין טרם הגיע, הוא התפלל במקום אחר, שם האריכו מעט בתפילה ועדיין לא הספיק להגיע מהתם להכא.

לא הסכים רבי זעליג להשתהות אפילו רגעים אחדים, הן אברהם אינו לימדנו שזריזין מקדימין למצות, מיד נטל את התינוק על ברכיו והורה למוהל למול מיד.

והנה מיד לאחר הברית, הופיע ובא בבית המדרש הגאון מהרי"ל דיסקין זצ"ל וראה שכבר התקיימה הברית. לא רק שלא הקפיד כלל וכלל, אלא אדרבא, הוא נענה והגיב בקורת רוח: "טוב עשית!". ולאות שאינו מקפיד עליו, התיישב וטעם מעט מן המאכלים שהוגשו לרגל הברית, וזאת על אף מנהגו שלא לאכול שום דבר מחוץ לביתו.

והיה חתנו הגאון רבי **שכנא קולדצקי** זצ"ל מציין, כי פשוט הדבר שרבי זעליג ידע בבירור שכך היא דעתו של רבו הגדול, ובודאי יסכים לכך, כי אם לאו לא היה עושה כן ומסתכן בהקפתו של אותו גאון וקדוש".

הגאון רבי **אברהם איטינגא** זצ"ל מדוקלא, נכד מאורן של ישראל הגאון רבי **שלמה קלוגר** ז"ע, מספר בספרו 'שיחת חולין של תלמידי חכמים' (חכמת שלמה, אות כ):

פעם אחת בא איש אחד מעיר בראדי אל המגיד הקדוש מטריסק ז"ל, בעל 'מגן אברהם'. שאלו המגיד: האם אתם מכירים את מורכם ורביכם הקדוש רבינו

א) קונטרס 'מוזקנים אתבונן' שבסוף ספר 'לשכנו תדרשו' חלק א', עמוד ה.

אמנם במכתבו הנודע של הגה"ק רבי **שמעון סופר** ז"ע אבד"ק קראקא (אגרות סופרים מדור ד מכתב כג) אל שאר-בשרו הרה"ק רבי **לייבלי איג'ר מלובלין** ז"ל (שניהם היו נכדי הגה"ק רבי עקיבא איג'ר ז"ע), לאור הסערה שעורר נגדו רבה של לובלין הגאון רבי **יהושע העשיל אשכנזי** זצ"ל על שמאחר ברית מילה אחרי חצות היום, כותב בין היתר: "מכל מקום, אחרי רואי **שבמדינה זו מדקדקין הרבה להדר אחר מוהל אדם גדול קדוש ופרוש הבא כסוד ה' כל היכא דאפשר, אף על פי שתאוחר המצוה כמה שעות, יש לנו ללמוד זכות עליהם**, ולהביא ראיה לדבריהם, ראה זה מצאתי במדרש רבה (פרשת נשא פרשה י"א דפוס אפסטרום דף ר"ב ע"ב), משה מל ואהרן פורע ויהושע משקה, עכ"ל, יעיי"ש, והוא מימרא דרבי שמעון בן יוחאי. הרי מפורש שנעשית המצוה על ידי גדולי ישראל, אף על פי שבלי ספק היו נמצאים אומנין מוהלים הרבה, שהרי שבת לוי מלו במצרים, מכל מקום לא עשו אלא משה ואהרן הגדולים שבישראל, אף על פי שעל ידי כן נשתהו הרבה בערלה המאוסה כמה שעות, **שמה שתעשה על ידי גדולי ישראל קדושי ועיונין - מעליותא בגוף המצוה היא, כמובן לכל מבין ומשכיל שיצא הפסד שיהיה שמה במצור כוונת האדם הגדול היודע לכוון לבו לשמים להסיר עולת הלב עם עולת הבשר...** מכל מקום לא כל הרוצה לטול את השם יבוא ויטול

ומפורסם בעולם (מובא בספר 'מעניה של תורה' בפרשתנו, עמוד עג) שהגרש"ק הוסיף להעמיס עליהן עוד בדברי רש"י בדברי רש"י בפרשתנו, על הפסוק (יה"א) 'וירא והנה גושנים אנשים נצבים עליו': "אחד לבשר את שרה, ואחד להפוך את סדום ואחד לרפאות את אברהם, שאין מלאך אחד עושה שתי שליחויות... ורפאל שריפא את אברהם הלך משם להציל את לוט".

ובאותה שעה אמר הגרש"ק, שלמד לנהוג כך מתוך דברי רש"י. שכן לכאורה קשה, כלום חסרים היו מלאכים בשמים, כדי לשלוח מלאך מיוחד להציל את לוט, שליחותו זו נמסרה לאותו

אף על פי שקדוש מאיליו (ראה שם ט), מכל מקום ענין המצוה שיהיה האדם מסכים ומרצונו הטוב אל ההקדש שהקדישתו התורה. ויש לו דוגמא ברמב"ם הלכות עבדים (פ"ב ה"א), מצוה לומר לו צא בשעת יציאתו, ואף על פי שלא אמר לו - הרי הוא יוצא בחנם. ועוד נראה הענין כאן, דקרא ד'הזכר תקדיש' מורה דנתנה תורה כח לאדם באמת להקדיש קדושת בכורה, דאם לא כן - הרי אין זה מקדיש, רק אומר בעלמא תיבות "הרי זה הקדש", ועל כרחק דהקדש האדם חל באמת, ויש בכבוד הקדושה מן האדם שהקדישו כאשר לכל הקדש, ומה שהתורה מקדשת הבכור מאיליו, הוא רק אם אין האדם מקדישו, אז התורה עצמה נותנת לו קדושה, וחלה אז הקדושה מאיליה, אבל אם האדם מקדישו - אז אין התורה מקדישתו כלל באמת, וקדושת האדם הוא שיש בו. והכי נמי מוכח שם לשון הגמרא (נדרים ג) דאמר, ומאן דשרי, כי לא מקדיש ליה - מי לא מייקדיש. ומשמע דהשתא דמקדיש ליה לא מייקדיש באמת מעצמו, ואין הקדושה בו חלה מאיליה, ואך קדושת האדם הוא שיש בו, ודו"ק היטיב מאוד.

ובזה מובן טעמא דרבי יעקב דחשיב ליה דבר הנדור (עיין שם יב-ג), דאינו מובן כלל לכאורה, דמה בכך דמצוה שיאמר בפיו "הרי זה הקדש", מכל מקום סוף סוף קדושת הבכור הרי אינה מדיבורו - רק מעצמו, ואין יוכל להתפס מה שאוסר הוא - במה שאיסורו מעצמו ולא ממנו, והרי זה ככל שאר דבר האסור.

ואך להנ"ל ניחא, דגם הבכור אם מקדישו, הרי יש בו הקדושה מן האדם באמת ככלל הקדש, ושפיר הוי דבר הנדור. ואיך מאן דאמר (שם) סבירא ליה, דכיון דאילו לא הקדישו הרי גם כן היה קדוש, שאז הרי היתה התורה נותנת לו הקדושה, לכן אין זה דבר הנדור, כיון דלא חידש בהקדישו דבר - כדי שולוי ההקדש לא היה, ודו"ק היטיב מאוד.

הוכחה דחסרון יום אחד לא נחשב 'חסרון'

אחד אין נחשב חסרון - כן דייקתי באתון דאורייתא (כלל כב פסקא יב-ג) מהא דפריה ורביה נחשב בפרק קמא דקידושין (ד). למצות עשה שלא הזמן גרמא. ואמאי, הא אין נוהגת ביום הכיפורים (עיין יומא עג), לדיעות הסוברים (שאיילת שאילתא קסז; רמב"ם הלכות שבייתא עשור פ"א ה"ה) דחמשה עינים דאורייתא. ועל כרחק דכיון דנוהג כל השנה מלבד יום אחד, לא חשיב חסרון וחשיב שפיר מצוה הנוהגת כל השנה.

ועיין עוד בזה בנדרים (טז), דסבירא ליה לרב הונא דאין נזירות חל על נזירות - רק באומר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, דמגו דמיתוסף יומא יתירא כו'. ופריך מברייטא, דמי שזנר שתי נזירות, מנה את הראשונה כו' ונשאל עליה, עלתה לו שניה בראשונה. ואי באומר הריני נזיר היום הריני נזיר למחר, אמאי עלתה לו שניה בראשונה, הא איכא האי יומא יתירא (דחסס) כו'. ומשני, מאי עלתה לו, לבר מההוא יומא יתירא, עכ"ל הגמרא. הרי דאף על גב דחסר יום אחד, קרי ליה עלתה לו שניה, והיינו משום דאחד אין נחשב חסרון, ומיקרי שפיר שעלה לו המנין.

תרומה אינה נחשבת דבר הנדור לפי שלא אסר דבר המותר בפועל

בש"ס נדרים (יב), המתפס בחלת אהרן ובתרומתו מותר, משום דחשיב מתפס בדבר האסור. ובפירוש הרא"ש שם (ד"ה כחלת) כתב וז"ל: ואף על גב דמיתסר על ידי פיו, לא הוי דבר הנדור, דמיקרא נמי היה אסור משום טבל, ופיו לא אסר אלא התי, שהוציא השירים מידי טבל, עכ"ל.

וכן כתבו התוספות שם (ד"ה כחלת) וז"ל: ואם תאמר והלא קדושת התרומה חלה על ידי דיבור והפרשה, ואם כן הוי דבר הנדור. ויש לומר דמכל מקום אין האיסור שבתרומה בא על ידי הפרשה, שהרי קודם לכן נמי היה אסור משום טבל, דהפרשת התרומה אינה כי אם להתיר, עכ"ל.

הרי, דאיסור תרומה לא חשיב שחל על ידי דיבור האדם והפרשתו, מפאת שלפני דיבורו והפרשתו גם כן היתה אסורה משום טבל. ואף על גב דאיסור טבל הוא מכח אזהרה אחרת לגמרי מאזהרת תרומה, דאזהרת טבל היא לאו ד'ולא יחללו את קדשי בני ישראל את אשר ירימו לד' (ויקרא כב, טו), ואזהרת תרומה היא לאו ד'ולא יחללו את קדשי' (שם שם, ט), וכמבואר בסנהדרין (פג-ב), ואם כן בהפרשתו התרומה הרי נסתלקה איפוא אזהרת טבל הקדומה ונתחדשה אזהרה חדשה דתרומה, ועם כל זה אמרינן שאין זה נחשב דבר הנדור, כיון שלא אסר דיבורו דבר המותר בפועל, ורק החליף איסור באיסור ואזהרה באזהרה.

קרבת עינים ה"א מצד ההודאה

כתבתי בקונטרס הקדום (אוצרות יוסף דרוש ז פסקא ה) דהקרבת כלל - עינים הודאה, עיין שם היטב, והנה הארכת באות הקדום (שם דרוש ח פסקא א-ו; ה) היות ההודאה מזריגה חמישית בקדושה, וזהו שנאמר (תהלים כ, ד) 'ועולתך ידשנה' בה"א, וכן 'אשה ריח ניחוח' (ויקרא א, ט) - לא 'אש', עיין תורת העולה (ח"ב פרק א ד"ה ודרשו), עיין שם היטב. ועיין נדרים (ג) לשון 'הא קרבן', 'הא עולה', 'הא מנחה' כו', והוא גם כן כנ"ל דהקרבת עינים ה"א, ודו"ק.

קדשים הוא סדר החמישי - הודאה ובהיות הקרבת עינים הודאה - מזריגה חמישית, וקרבת עינים קדשים, לכן גם כן סדר קדשים הוא סדר החמישי בסדרי משנה (עיין שבת לא), ודו"ק. וזה מובן גם כן על פי גמרא ברכות (נח), 'וההוד' - זה בית המקדש, והוא הענין החמישי בכתוב (דברי הימים א כט, יא) 'לך ד' הגדולה והגבורה והתפארת והנצח וההוד'.

התורה נתנה כח להקדיש בכור וקדוש מאיליו רק במקום שאין מקדישו בגמרא נדרים (ג), דתניא, משום רבי אמרו, מנין לנולד בכור בתוך ביתו שמצוה להקדישו, שנאמר (דברים טו, ט) 'הזכר תקדיש'.

יום בשורה לארתי תורה!
הופיע מחדש הספר הנפלא והמבוקש
תפארת יוסף
ספר בראשית
מאוצרת
הגה"ק רבי יוסף ענגיל זצ"ל
מסודרים לפי מדר פמלי תורה ופירושים משוב טעם ודעת עם הארות והוספות מחימות - והשוואות מכל ספרי רבינו

אלה תולדות יוסף
צורה לטלמי של מאן תולדות ושר התורה זצ"ל
פירוק חייו ומשנתו ויצירתו העשירה לתולדות

מקלות הספר:
מחזורא פפאית ומשכנת - אלפי עינים ומאה מסות
הודושת ככתב ה' ומסודת נדרים - מסודת לישפת בורות
פסקא והלכות טעמים - פנחה ראש תוכח - אהדת מארות עינים
הגב ענין הספר - מסודת פפאית

למרות נוספים ורכישת הספרים במשלוח עד הבית:
מכון 'אוהבי תורה' 855-200-1800
נינו ולשני גם את ימי ספרי רבינו ז"ל במחירים מיוחדים

להשיג בתנאות הספרים המבחרות
מכון אוהבי תורה

ברכות שבח דתפלת שמונה עשרה - דהם שלש ברכות הראשונות ושלש האחרונות כמבואר שלהי אין עומדין (ברכות לד), הנה הברכה החמישית בברכות השבח הוא 'מומים אנהו לך' כו'. וכן בש"ס ברכות (ט), ואמר רבי חלבו כו', כל הנהגה מסעודת חתן ואינו משמחו עובר בחמשה קולות, שנאמר (רמיה לג, א) 'קול ששון וקול שמחה קול חתן וקול כלה קול אומרים הודו את ד' צבאות' כו', הרי דהקול החמישי הוא 'הודו' - הודאה, והאריך שם מאוד בדרוש הזה בבאיור יותר מחמישים עינים שעינים ומיהותם מדריגה חמישית - הודאה.

(א) ומביא רבינו דוגמא לזה לענין ששתי האזהרות של יום הכיפורים - של היום ושל הלילה - נחשבות כאיסור אחד לענין איסור חל על איסור, עיין שם. ויצוין להמשך לשונו בהסברת דברי התוספות: "ובמקום אחר (אתון דאורייתא כלל ב פסקא ד-ו) דנתי לפרש דברי התוספות והרא"ש הנ"ל באופן אחר, ואולם שטחיות הדברים נראה כדברינו פה".

(ב) שכתב: "...עבודת הקרבנות בכלל - עניינה הודאה לו יתברך, וכמבואר בש"ס מגילה (ת) עבודה והודאה חדא מילתא הוא, עיין שם", וראה שם עוד המשך דבריו לגבי קרבן פסח.

(ג) לשון רבינו: "הנה אנו מוצאים היות ההודאה לו יתברך, הוא מדריגה חמישית בקדושה, שכן

ההבטחה האחרונה שמחוללת פלאים:

"כל מי שיסייע בהדפסת החיבורים שלי, אהיה לו למליץ יושב בעולם העליון"

(הבטחתו של רבינו ז"ע סמוך להסתלקותו, באזני חתנו הגה"צ רבי יצחק מענדל מרגנשטער זצ"ל - מייסד וראש חברת 'אוהבי תורה' להוצאת ספרי רבינו)

לרכישת הספרים (במשלוח עד הבית), לקבלת הגליון ולתרומות:
טל: 1800-200-855 | דוא"ל: ot035104720@gmail.com